

اطلاعات عرضه و تقاضای برنج (طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲)

سحر منصف شمرده و عزیزاله فرهادی

مقدمه

یکی از اقلام اساسی در سبد مصرفی خانوار برنج است. همچنین در میان غلات، این محصول، سطح زیر کشت قابل ملاحظه‌ای را در کشور به خود اختصاص داده است. در سال‌های اخیر مباحث بسیاری درباره‌ی خودکفایی تولید برنج در کشور مطرح شده که مقاله‌ی حاضر وضعیت برنج را از منظر عرضه و تقاضای آن طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ مورد بررسی قرار داده است. با توجه به اینکه عرضه‌ی برنج یا از تولید داخلی تأمین می‌شود و یا واردات، بررسی همزمان آن با میزان تقاضای برنج و روند مصرف آن، اطلاعات ارزشمندی را به دست خواهد داد. در این مقاله به شکل ویژه به سؤالات زیر پاسخ داده خواهد شد:

اول- تغییرات عرضه و تقاضای برنج به چه صورت بوده است؟

دوم- دلیل کاهش یا افزایش در میزان تولید داخلی و واردات چه ارتباطی با بخش تقاضای آن دارد و دلیل آن چیست؟

بررسی وضعیت عرضه‌ی برنج

به طور کلی عرضه‌ی برنج شامل تولید داخلی و واردات آن است که در جدول ۱ برای سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ به تفصیل آمده است. به منظور بررسی وضعیت عرضه‌ی برنج، شکل ۱ روند تولید داخلی و واردات برنج را طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ نشان می‌دهد.

بررسی این روند گویای آن است که تا سال ۱۳۹۰ همواره به ازای کاهش در تولید داخلی برنج، واردات آن افزایش یافته و بالعکس. به طور مثال مقدار تولید داخلی برنج از ۲,۶۱۲,۱۷۴ تن در سال ۱۳۸۵ به ۱,۸۹۳,۰۱۳ تن در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته در حالی که واردات برنج از ۱,۲۱۹,۰۰۲ تن در سال ۱۳۸۵ به ۱,۲۵۷,۳۰۴ تن در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. این در حالی است که در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ شاهد افزایش همزمان تولید داخلی و واردات برنج هستیم که نشان از افزایش تقاضای برنج دارد.

نکته‌ی حایز اهمیت آن است که همان‌گونه که در شکل ۲ ملاحظه می‌شود، در طول سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ سهم تولید داخلی از تولید کل بیش‌تر با نوسانات نزولی و سهم واردات از تولید کل با نوسانات صعودی همراه بوده است که در نهایت سهم تولید داخلی از تولید کل در سال ۱۳۹۲ کاهش و سهم واردات از تولید کل افزایش یافته است.

نتایج به دست آمده در جدول ۲ نشان می‌دهد سهم تولید داخلی از تولید کل از ۶۸ درصد در سال ۱۳۸۵، به ۵۶ درصد در سال ۱۳۹۲ کاهش یافته در حالی که سهم واردات از ۳۲ درصد در سال ۱۳۸۵، به ۴۴ درصد در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است.

بررسی وضعیت تقاضای برنج

همان‌گونه که در جدول ۱ به تفصیل آمد، تقاضای برنج شامل سه گروه زیر است:

- ♦ مصرف خانوارهای شهری و روستایی
- ♦ مصرف واحدهای تولیدی، غیر انتفاعی و تغییر در موجودی انبار
- ♦ صادرات

سحر منصف شمرده کارشناس ارشد اقتصاد و کارشناس دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران است.

عزیزاله فرهادی کارشناس ارشد اقتصاد و رئیس گروه دفتر حساب‌های منطقه‌ای و هزینه‌ی مرکز آمار ایران است.

جدول ۱- عرضه و تقاضای برنج (تن- هزار تن)

سال	کل تقاضا		کل عرضه	
	روستایی	شهری	صادرات (تن)	تولید داخلی (تن)
۱۳۹۲	۷۹۳,۸۹۶	۱,۸۵۹,۸۱۷	۱,۱۸۲	۲,۳۴۹,۹۹۵
۱۳۹۱	۸۷۷,۸۵۹	۱,۹۹۵,۶۱۳	۱۲۰	۲,۳۶۰,۰۰۰
۱۳۹۰	۹۰۳,۸۵۷	۱,۹۹۶,۳۱۲	۴,۰۱۹	۱,۸۹۳,۰۱۳
۱۳۸۹	۹۲۷,۲۱۰	۱,۸۵۳,۹۲۱	۹۶	۲,۴۸۹,۹۹۹
۱۳۸۸	۸۷۶,۱۰۱	۱,۸۸۵,۳۳۳	۷۹۱	۲,۱۳۷,۰۰۶
۱۳۸۷	۸۸۶,۹۹۴	۱,۷۷۹,۱۱۶	۱,۰۵۴	۲,۰۷۰,۰۰۳
۱۳۸۶	۱,۱۱۴,۶۰۸	۲,۰۰۳,۳۶۰	۲,۶۱۳	۲,۶۶۴,۲۲۶
۱۳۸۵	۱,۱۹۸,۷۴۳	۲,۱۴۹,۹۸۳	۱,۸۹۴	۲,۶۱۲,۱۷۴
		۴۸۰,۵۵۷		۱,۲۱۹,۰۰۲
				۷۰,۴۹۶
				۲۲,۲۳۶
				۴۸,۲۶۰
				۵
				۴
				۵۴
				۴۵

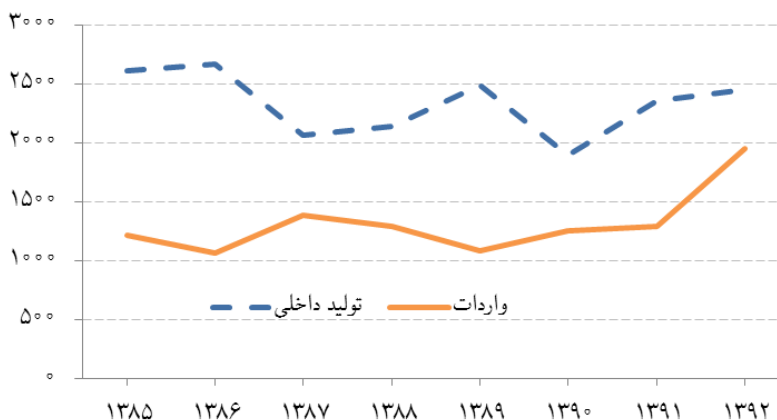
مأخذ داده‌ها: گزارش گمرک جمهوری اسلامی ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲
 جدول آمارنامه دفتر آمار و فناوری اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲
 نتایج طرح هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

از این میان، عمده مصرف برنج به تقاضای خانوارها تعلق دارد و مابقی مربوط به مصرف واحدهای تولیدی، غیر انتفاعی، تغییر در موجودی انبار و صادرات است. سهم خانوارها از کل تولید، ۹۲ درصد در سال ۱۳۹۰ است. در حالی که سهم واحدهای تولیدی، مؤسسات غیر انتفاعی و تغییر در موجودی انبار حدود ۸ درصد و در این بین سهم صادرات بسیار پایین است. بررسی روند مصرف برنج نشان می‌دهد مصرف خانوارهای شهری و روستایی از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۲ با کاهش مواجه بوده اگرچه هنوز سهم خانوارها از مصرف برنج رقمی قابل ملاحظه است.

شکل ۳ مصرف برنج خانوارهای شهری و روستایی را طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، مصرف برنج خانوارهای شهری و روستایی کشور از سال ۱۳۸۵ دارای نوساناتی در جهت افزایش و کاهش بوده‌اند که برای هر دو گروه این رقم تقریباً دارای روندی نزولی بوده است.

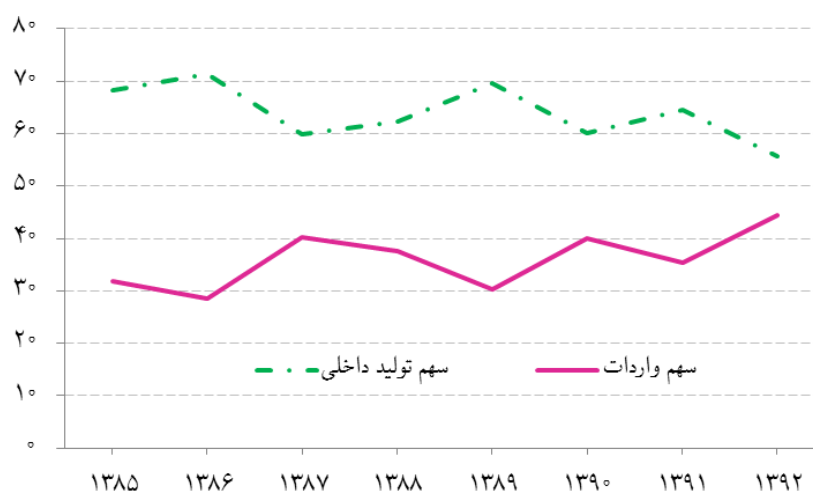
جدول ۳ سهم خانوارها، مؤسسات تولیدی، غیر انتفاعی، موجودی انبار و صادرات را از تقاضای کل برنج نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول نشان داده شده است، سهم خانوارها در سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۸۷ و ۱۳۹۰ بیش‌ترین مقدار را به خود اختصاص داده و در طی دوره مذکور با وجود نوسانات، همچنان رقم قابل ملاحظه‌ای است. سهم تقاضای خانوارها بعد از سال ۱۳۹۱ روند کاهشی داشته به طوری که از ۸۷,۴ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۵۷,۵۶ درصد در سال ۱۳۹۲ رسیده است. این در حالی است که سهم مؤسسات تولیدی، غیر انتفاعی و موجودی انبار از ۱۲,۵۳ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۴۲,۴۱ درصد در سال ۱۳۹۲ افزایش داشته است.

شکل ۱- تولید داخلی و واردات طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (هزار تن)

مأخذ داده‌ها: گزارش گمرک جمهوری اسلامی ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲
جدول آمارنامه‌ی دفتر آمار و فناوری اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲
نتایج طرح هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

شکل ۲- سهم تولید داخلی و واردات طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (درصد)

مأخذ داده‌ها: مستخرج از اطلاعات سالیانه‌ی گمرک و آمارنامه‌ی وزارت جهاد کشاورزی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

جدول ۲- سهم تولید داخلی و واردات از تولید کل طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (تن- درصد)

سال	تولید داخلی (تن)	واردات (تن)	کل عرضه	سهم تولید داخلی	سهم واردات
۱۳۸۵	۲,۶۱۲,۱۷۴	۱,۲۱۹,۰۰۲	۳,۸۳۱,۱۷۶	۶۸	۳۲
۱۳۸۶	۲,۶۶۴,۲۳۶	۱,۰۶۶,۷۱۶	۳,۷۳۰,۹۵۲	۷۱	۲۹
۱۳۸۷	۲,۰۷۰,۰۰۳	۱,۳۸۸,۶۸۴	۳,۴۵۸,۶۸۷	۶۰	۴۰
۱۳۸۸	۲,۱۳۷,۰۰۶	۱,۲۸۹,۵۰۲	۳,۴۲۶,۵۰۷	۶۲	۳۸
۱۳۸۹	۲,۴۸۹,۹۹۹	۱,۰۸۷,۵۷۴	۳,۵۷۷,۵۷۳	۷۰	۳۰
۱۳۹۰	۱,۸۹۳,۰۱۳	۱,۲۵۷,۳۰۴	۳,۱۵۰,۳۱۷	۶۰	۴۰
۱۳۹۱	۲,۳۶۰,۰۰۰	۱,۲۹۶,۸۷۴	۳,۶۵۶,۸۷۴	۶۵	۳۵
۱۳۹۲	۲,۴۴۹,۹۹۵	۱,۹۵۵,۴۳۷	۴,۴۰۵,۴۳۲	۵۶	۴۴

مأخذ داده‌ها: مستخرج از اطلاعات سالیانه‌ی گمرک و آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

همچنین مقایسه‌ی رشد مصرف خانوارهای شهری و روستایی از مصرف برنج طی دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ در جدول ۴ آمده است. بر این اساس می‌توان اذعان داشت مصرف برنج شهری از سال ۱۳۸۵ دارای رشد منفی بوده و بیش‌ترین رشد خود را که عددی مثبت است، تنها در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۹۰ داشته است و در نهایت درصد کاهش رشد آن در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال ۱۳۸۵ ثابت باقی مانده است. اما مصرف برنج خانوارهای روستایی، همواره رشد منفی داشته که دارای نوسان بوده و تنها در سال ۱۳۸۹ رشد مثبت را تجربه نموده است. در نهایت کاهش رشد مصرف خانوارهای شهری در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال ۱۳۸۵ بیش‌تر شده است. به این ترتیب می‌توان گفت شاید این تغییرات مربوط به گذار تغذیه‌ای در ایران باشد که همراه با تغییرات جمعیتی، شهرنشینی و توسعه‌ی اجتماعی و در غیاب رشد اقتصادی پایدار و مناسب اتفاق افتاده است.

شکل ۴ درصد تغییرات مصرف خانوارهای شهری و روستایی را طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ نشان می‌دهد. همان‌گونه که این شکل نشان می‌دهد، نوسانات رشد مصرف

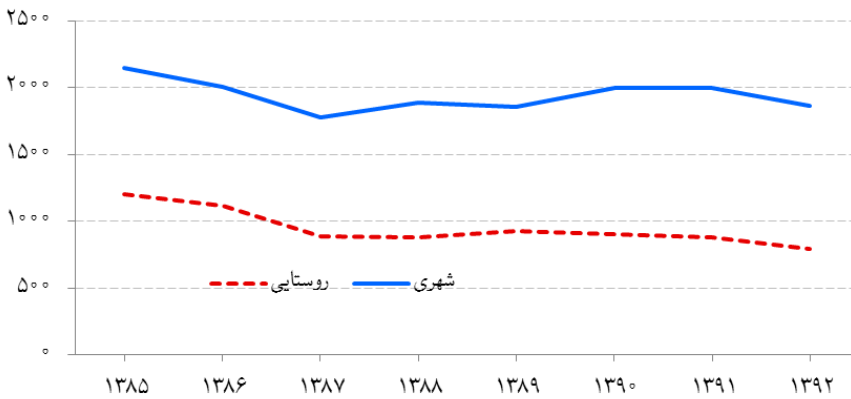
خانوارهای روستایی نسبت به خانوارهای شهری شدیدتر است.

شکل ۵ صادرات برنج را طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ نشان می‌دهد. نکته‌ی حایز اهمیت آن است که مقدار صادرات در سال ۱۳۹۰، با وجود آنکه تولید داخلی کاهش یافته و واردات افزایش یافته است، افزایش یافته و به بیش‌ترین مقدار خود در طی سال‌های اخیر رسیده است.

❖ نتیجه‌گیری

بررسی روند تولید برنج در کشور طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ گویای آن است که سهم تولید داخلی نسبت به سهم واردات کاهش یافته است. بنا بر این نمی‌توان گفت که در خصوص تولید این قلم اساسی در سبد مصرفی خانوار به خودکفایی دست یافته‌ایم. از سوی دیگر بررسی وضعیت تقاضای برنج حاکی از کاهش سهم خانوارهای شهری و روستایی از مصرف برنج است که این کاهش در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ خود را آشکار نموده و نشان از گذار تغذیه‌ای در ایران دارد. گذر تغذیه‌ای مردم را به سمت

شکل ۳ - مصرف برنج خانوارهای شهری و روستایی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (هزار تن)

مأخذ داده‌ها: مستخرج از نتایج طرح هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

جدول ۳ - سهم تقاضای خانوار، واحدهای تولیدی، غیرانتفاعی و موجودی انبار و صادرات طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (درصد)

صادرات	واحدهای تولیدی، غیرانتفاعی و موجودی انبار	خانوارها	سال
۴۹۴	۱۲،۵۴	۸۷،۴۰	۱۳۸۵
۷۰۰	۱۶،۳۶	۸۳،۵۷	۱۳۸۶
۳۰۵	۲۲،۸۸	۷۷،۰۸	۱۳۸۷
۲۳۱	۱۹،۳۸	۸۰،۵۹	۱۳۸۸
۰،۲۷	۲۲،۲۵	۷۷،۷۳	۱۳۸۹
۱۲،۷۶	۷،۸۱	۹۲،۰۶	۱۳۹۰
۰،۲۹	۳۱،۰۹	۶۸،۹۰	۱۳۹۱
۲،۵۶	۴۲،۴۱	۵۷،۵۶	۱۳۹۲

مأخذ داده‌ها: مستخرج از اطلاعات سالیانه‌ی گمرک و نتایج طرح هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

جدول ۴ - سهم تقاضای خانوار، واحدهای تولیدی، غیرانتفاعی و موجودی انبار و صادرات طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (تن)

سال	خانوارهای روستایی	خانوارهای شهری	کل خانوارهای کشور	رشد روستایی (درصد)	رشد شهری (درصد)
۱۳۸۵	۱،۱۹۸،۷۴۳	۲،۱۴۹،۹۸۳	۳،۳۴۸،۷۲۶	-	-
۱۳۸۶	۱،۱۱۴،۶۰۸	۲،۰۰۳،۳۶۰	۳،۱۱۷،۹۶۸	-۷،۰	-۶،۸
۱۳۸۷	۸۸۶،۹۹۴	۱،۷۷۹،۱۱۶	۲،۶۶۶،۱۱۱	-۲۰،۴	-۱۱،۲
۱۳۸۸	۸۷۶،۱۰۱	۱،۸۸۵،۳۷۳	۲،۷۶۱،۴۷۴	-۱،۲	۶،۰
۱۳۸۹	۹۲۷،۲۱۰	۱،۸۵۳،۹۲۱	۲،۷۸۱،۱۳۰	۵،۸	-۱،۷
۱۳۹۰	۹۰۳،۸۵۷	۱،۹۹۶،۳۱۲	۲،۹۰۰،۱۶۹	-۲،۵	۷،۷
۱۳۹۱	۸۷۷،۸۵۹	۱،۹۹۵،۶۱۳	۲،۸۷۳،۴۷۱	-۲،۹	۰،۰
۱۳۹۲	۷۹۳،۸۹۶	۱،۸۵۹،۸۱۷	۲،۶۵۳،۷۱۲	-۹،۶	-۶،۸

مأخذ داده‌ها: مستخرج از اطلاعات سالیانه‌ی گمرک و نتایج طرح هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

الگوهای غذایی طبقات مرفه‌تر سوق می‌دهد که این امر در کاهش تولید محصولاتی که در این گذر مصرفشان کاهش می‌یابد (مانند غلات)، مؤثر است. افزایش سهم بنگاه‌های تولیدی و غیر انتفاعی از مصرف برنج نیز، می‌تواند حاکی از افزایش مصرف غذاهای

تهیه شده در خارج از منزل باشد.

منابع

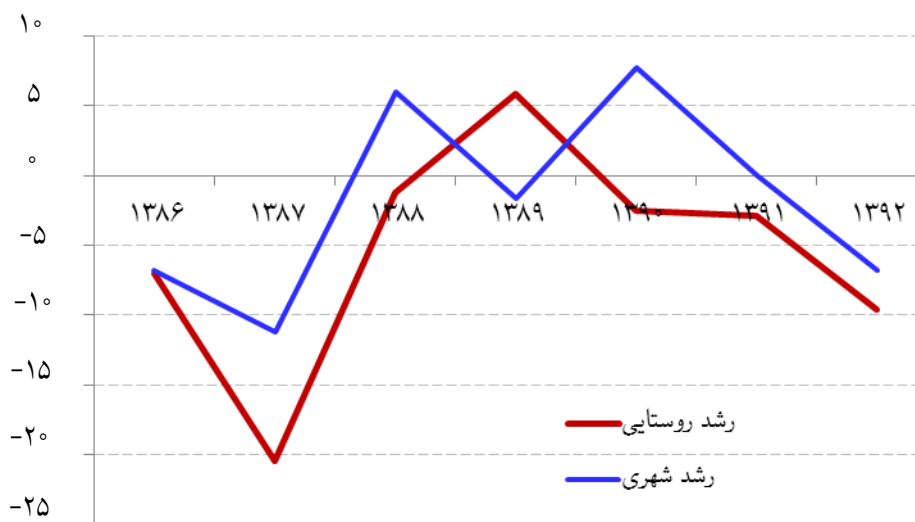
روستایی) مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲.

جدول آمارنامه‌ی دفتر آمار و فناوری اطلاعات وزارت جهاد کشاورزی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲.

اطلاعات سالیانه‌ی گمرک، سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲.

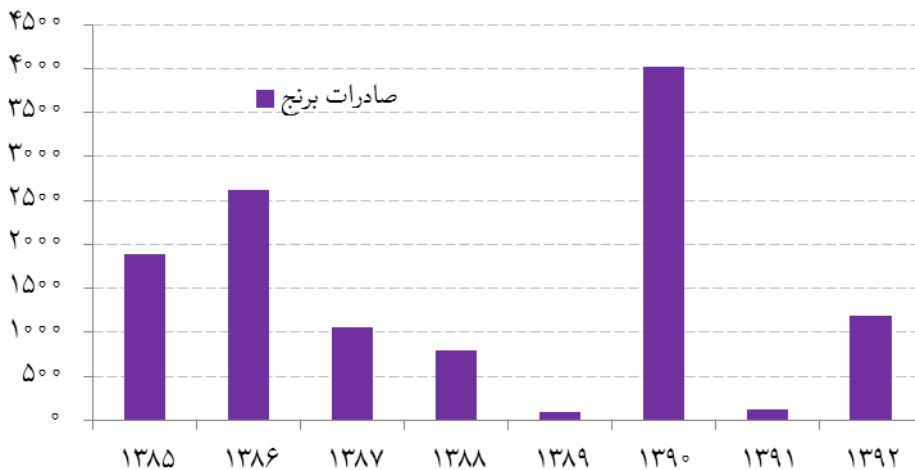
نتایج طرح هزینه و درآمد خانوار (شهری و

شکل ۴- درصد تغییرات مصرف برنج خانوارهای شهری و روستایی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (تن)

مأخذ داده‌ها: مستخرج از نتایج طرح هزینه و درآمد خانوار (شهری و روستایی) مرکز آمار ایران سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲

شکل ۵- صادرات برنج طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ (تن)

مأخذ داده‌ها: مستخرج از اطلاعات سالیانه‌ی گمرک سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲